

KULLANKELTAINEN SANIAISMETSÄ

Arja Nurminen

KULLANKELTAINEN SANIAISMETSÄ

AIKA JOTA EN VOI MUISTAA

MINÄ TULEN MAAILMAAN

Rantalassa mäntymetsäisessä niemessä
sijaitsivat pitkäaikaisessa hoidossa olleiden
osastot. Siellä hoidettiin myöhäiskuppaa
sairastavat ja muuten vaan siviilissä
 pärjäämättömät. Ja tuolla minä synnyin. Minulla
on ollut oikeus syntyä yhdestä Suomen
kauneimmista kolkista, kaakkoisessa suomessa
Saimaan rannalla.

Ei äidilläni ollut myöhäiskuppaa ja kyllä hän pärjasi
siviilissä niin hyvin kuin siihen maailman aikaan
nuorelle äidille ja aviovaimolle oli mahdollista.
Tuolla vain sattui sijaitsemaan myös silloinen
synnytysosasto.

Minä synnyin helmikuisena, kylmänä
tiistaipäivänä, vuosi oli 1952. Painoin alle kaksi
kiloa ja pituutta oli äidin muistin mukaan reilu 40
cm. Kasvoni olisivat mahtuneet kahvikuppiin ja
olin keltainen kuin appelsiini.

Jo tuolloin olen ollut ”hankala” lapsi. Kahden tunnin välein makuupaikkaani on täytynyt tuoda kuumavesipullo, jotta olisin pysynyt lämpimänä. Kuinka monia kertoja olenkaan kuullut äidin valittavalla äänellä lausutut sanat:

- Mie en saannu nukkua, kun piti siun koppaan vaihtaa pulloja kahen tunnin välein.

Olin syytön tuohon, vaikka äidin kertoessa asiasta tunsin suurta syyllisyyttä. Tuo syyllisyyden taakkaa seurasi mukanani vuosikymmeniä. Äiti oli muuttanut 19-vuotiaana Imatran kauppalaan piikomaan ja tavannut tansseissa isäni. Pian tapaamisen jälkeen he solmivat pikaisesti avioliiton. 5 kk avioliiton solmimisen jälkeen synnyin minä. En muista isästäni puhutun koskaan, vaikka onhan hänkin kuulunut varhaisimpina elämäni vuosina elämääni.

Syntymäni jälkeen vanhempieni liittoa on kestänyt viisi vuotta. Noistakin vuosista vanhempieni yhteistä elämää supistivat isäni armeija vuosi ja toinen vuosi asumuseroa. Isäni armeijan aikana äiti ja minä olemme asuneet äitini sukulaisien luona, samassa kylässä kuin mamma ja pappakin asuivat. Jossain vaiheessa äiti on mennyt työhön työmaaparakkiin emännöimään, ja sen jälkeen siirtynyt rajavartiolaitoksen keittäjäksi. Tuolloin

minä olen asunut äidin vanhempien luona, siis papalla ja mammalla.

Vanhempieni hääkuvan voin vain kuvitella kokonaisena. Noista hääkuvista on jäljellä vain yksittäiskuvia äidistä, sekä kuvia, joista isäni on leikattu pois. Mielessäni olen asettanut tumman ja kiharatukkaisten, lempeä katseisen sulhasen, tiukkuhuulisen ja tuimakatseisen morsiamen viereen seisomaan.

Isäni vanhemmista kaikki tietoni perustuu kuulopuheisiin. Isäni, jota kutsuimme äijäksi, oli syntynyt Ensossa ja isän äiti Katri-mummo, oli syntynyt Kivennavalla karjalassa. He olivat yrittäjiä, jotka pääsääntöisesti elättivät kuusi lapsisen perheensä valmistamalla kotijäätelöä, jota äijä myi toreilla ja markkinoilla. He omistivat myös elokuvateatterin ja asuivat tuohon aikaan Ensossa. Myöhemmin he muuttivat Jääsken kuntaan, josta myöhemmin tuli Imatran kauppala. Siispä toinen puoli minusta on karjalasta ja toinen puolikas Kymenlaaksosta.

Minut on erotettu isästäni ja isän vanhemmista, mummosta ja äijästä jo hyvin pienenä. Heistä minulla on vain hataria muistoja. Samalla minut erotettiin myös kolmesta sedästäni, kahdesta tädistäni sekä lukemattomasta määrästä serkkuja. Hämärä muistikuva minulla kuitenkin on mummosta ja äijästä. Mummon ja äijän keittiössä

tuoksui lihapullille ja mummo seiso i l i e d e n
vieressä tummassa leningissään, paistamassa
jauhelihapihvejä sunnuntai aterialle. Mummon
hiuksissa oli laine kampa u s , j o n k a y l i o l i v e d e t t y
hiusverkko. Mummo oli ryhdikäs ja näyttävä
nainen. Äijä puolestaan oli lyhyehkö ja hieman
pyöreä herrasmies, joka pukeutui aina
prässihousuihin ja kauluspaitaan, vaikka minun
muistikuvassani äijällä on valkoinen työtakki
yllään. Äijä myi markkinoilla myös kuumia nakkeja,
jäätelön lisäksi.

Vanhempieni avioeron jälkeen asuimme
isovanhempieni kanssa samassa kauppalassa.
Vain muutaman kilometrin päässä toisistamme.
Tapaamisille matka ei olisi ollut este.
Karttelimme ko tuota osaa kauppalasta, jossa isäni
vanhemmat asuivat? Emme koskaan menneet
mummon ja äijän talon ohi, vaikka siellä suunnalla
liikuimmekin äidin tuttujen luona.

HATARIA MUISTIKUVIA

Jonkinlaisia hataria muistikuvia minulla on ajalta ennen vanhempieni eroa. Asuimme isäni veljen perheen yläkerrassa. Minä olin päivät hoidossa alakerrassa, jatkeena neljälle serkulleni.

Tuolta ajalta muistan juosseeni isääni vastaan hänen tullessaan työstä kotiin. Minua oli kielletty menemästä portista ulos. Kuitenkin tuona päivänä viiletin orapihlaja aitojen reunustamaa katua pitkin kiharat heiluen, ja tietysti kaaduin. Polvet veressä ja kämmenet naarmuilla jatkoin matkaa. Nolouden tunne ja itku valtasi mielen. Poissa oli se riemu, jonka isän näkeminen oli hetki aikaisemmin saanut aikaan. Isä oli vihainen, enkä minä ymmärtänyt syytä vihaisuuteen. Minähän olin vain ollut iloinen nähdessäni isän tulevan kotiin ja siitä syystä rynnännyt kadulle. Äitikin oli vihainen ja minä sain piiskaa. Äiti noudatti taas Raamatun oppeja. ”Joka vitsaa säästää se vihaa lastaan.”

Tuon kodin keittiöön liittyy parikin muistoa. Äiti tiskaamassa pesuvadissa astioita, isäni kuivaamassa niitä ja asettelemassa nurkassa olevaan kaappiin. Toinen muisto on hinkuyskä ja höyryhengitys. Istuin keittiönpöydän vieressä. Takapuoleni alle oli tehty koroketta isän ja äidin peitteestä. Peite oli liukas ja siinä oli vaikea istua. Pöydällä edessäni astia, jossa oli kiehuvaa vettä ja lääketta. Höyry, joka astiasta nousi, haisi

tervalle ja jollekin toiselle aineelle. Tervan haju oli kuitenkin voimakkaampi. Äiti painoi päästäni astiaa kohti, kunnes kasvoni olivat melkein kiinni höyryävässä astiassa. Sen jälkeen pääni päälle laitettiin viltti, jonka alla normaalisti nukuin yöni. Äiti sanoi, että pitää olla paikallaan, ei saa liikkua. Enkä minä uskaltanut edes sormeani heilauttaa. Lopulta tuo avioliitto päättyi eroon.

Eronsa jälkeen vanhempani taistelivat elatusmaksuista. Isäni ei halunnut maksaa niitä, jollei saanut tavata minua. Äitini puolestaan ei antanut mahdollisuutta tapaamiseen, jollei saanut rahojaan. Äitini teki valituksen ja toimitti isäni pakkotyöhön. Silloin mummo maksoi erääntyneet elatusmaksut. Vaikka äiti sai rahansa, ei isäni siltikään saanut tavata minua.

Millainen persoona minulle olisi kehittynyt, jos olisin saanut elää elämäni molempien biologisten vanhempieni vaikutuksen alaisena? Siihen kysymykseen en tule koskaan saamaan vastausta.

ONNELLINEN LAPSUUS

PAPAN TYTTÖ

Alkoiko minun onnellinen lapsuuteni tapahtumasta, josta olen kuullut puhuttavan? Äiti ja isä ovat tulleet yhdessä minua katsomaan papan ja mamman luo. Minä asuin jo tuolloin papan ja mamman luona lähes koko ajan. Siellä on kehkeytynyt kiivasta sananvaihtoa vanhempieni välillä. Äiti on taas uhkaillut isääni avioerolla.

Ikää minulla tapahtuman aikaan on ollut reilut kolme vuotta. Pappa on kuunnellut vanhempieni riitelyä aikansa. Hän on ottanut minut syliin, kulkenut kohti ovea ja ovella sanonut painokkaasti.

-Tehkää mitä teette, tyttöä ette kuitenkaan vie.

Pappa oli istunut pihakivellä pitäen minusta lujasti kiinni, tuuditellen hiljaa. Pappa teki päätöksen ja se oli hyvä päätös minun kannaltani. Asuin papan ja mamman luona pitkiä aikoja onnellista lapsuutta. Siellä oli minun oikea kotini, siellä oli turvallista ja hyvä elää.

LAPSUUSKOTI

Papan ja mamman talo näkyi muutaman sadan metrin pituisen tien päässä, keskellä koivumetsikköä. Tie seurasi pellon reunaa, jossa kulki myös naapurin rajaoja sekä kolminkertainen piikkilanka-aita. Suurin osa tiestä peittyi tiilenpunaiseen rapakiveen, jota pappa oli hevoscärryillä sinne ajanut. Auringon paisteessa tuo punertava kivi loisti ja kimalsi kuin pienet timantit. Rapakivimurska oli teräväreunaista ja rikkoi polvet ja kyynärpäät pahasti, jos tielle kaatui. Myönnettäköön että joskus jalkani olivat niin vikkelät, etteivät ehtineet väistää toisiaan ja minä otin kosketusta tiehen.

Kesäisin tuon tien reunat muistuttivat kukkaketoa. Pappa antoi kukkien kasvaa. Siellä olivat sulassa sovussa päivänkakkarat ja harakankellot, punertavat metsälauhat ja vihertävät nurmiröllit Vadelmakasvuston ympäröimän Isonkiven vieressä kasvoi valkoista ja vaaleanpunaistakissankäpälää laikku. Lähempänä taloa oli ojan penkka punaisena ketoneilikasta, jolla oli naapurinaan ahomansikoita ja kissankelloja. Tie teki jyrkän mutkan, jonka jälkeen alkoi papan pihatie, koivukuja. Siinä kohtaa missä ensimmäinen kujan koivu kasvoi, oli myös

savustuspönttö ja koirankoppi. Tästä minulle alkoi piha.

PUNAINEN TIILITALO

Vain kaksi harmaata ja rosoista sementtirappusta johti ulko-ovelle, jossa roikkui iso kyläsepän takoma haka. Samanlainen haka roikkui oven sisäpuolella vuoraamattomassa ulkoeteisessä.

Väliovesta päästiin sisäeteiseen, joka oli lämmittämätön sekin. Sisäeteisessä oli kuitenkin pinkopahvilla verhotut seinät, jotka papan maalariystävä oli maalannut vaalean vihreiksi. Hän oli tehnyt niihin kuviomaalaukset itse tekemällään telalla. Tuon eteisen seinät olivat erikoisuus, jota aikuisetkin ihmettelivät. Minä istuin tuntikausia eteisen lattialla ja etsin seinän kuvioista erilaisia hahmoja. Sisäeteisestä kuljettiin uuteen kamariin. Uusi kamari oli vieraskamari, joka oli tehty valmiiksi muuta taloa myöhemmin. Näkymä uuden kamarin ikkunoista avautui pihan puolelle. Tuossa kamarissa olivat talon ainoat nojatuolit sekä Mikko-papan palkintokaappi. Lasiovet kätkivät taakseen papan aarteet. Siellä ne olivat hiihdon MM-mitalit, sametilla vuoratuissa

rasioissaan ja pokaalit palkintolusikoiden ympäröiminä. Joku pokaali oli tullut kaappiin myös raveista, hevosen juostua hyvin. Noita lasiovia ei ollut lasten lupa avata.

Huoneen kalustus oli niukka, vain nuo kaksi nojatuolia, pyöreä tupakkapöytä ja heteka. Nurkassa seisoj perinteinen pönttöuuni. Sisäeteisestä kuljettiin talon ullakolle, jonne pääsi katossa olevasta luukusta. Vintillä haisi sahanpuruilta ja lumpuilta, joita oli käytetty eristeinä. Kesäpäivinä kärpäset pörräsivät vintin ikkunoissa, etsien ulospääsyä kuumuudesta. Portaita vintille ei ollut, vain tikapuut seinään nojaamassa. Eteisen lattiassa oli luukku ja siitä pääsi kellariin tai kuoppaan, joksi me sitä nimitimme. Siellä säilytettiin perunoita ja juureksia. Muutama hillopurkkikin oli laudasta väsätyllä hyllyllä.

Tupaan johtava vihreä ovi oli pitkän sisäeteisen päädyssä ja kapeampi valkoinen ovi päästi kulkijan keittiöön. Tuvasta oli pääsy papan ja mamman kamariin. Tämän kamarin ikkunasta näkyi pihatie, aina mutkaan asti. Tätä huonetta hallitsi mamman lipasto suuren peilinsä kanssa. Mamma oli saanut tuon kauniin lipaston kapioksi, siirtyessään papan vaimona uuteen kotiinsa. Uunin ja palomuurin muodostamassa syvennyksessä oli papan ja mamman sänky ja

vastakkaisella seinällä heteka, jossa nukkui, kuka milloinkin. Tässä huoneessa oli vain kaikki tarpeellinen.

Tupa oli pieni. Tuvassa oli kaksi ikkunaa joista toinen antoi näkymän talon taakse ja pihatielle ja toinen antoi näkymän taloon johtavalle peltotielle. Siitä ikkunasta jo hyvissä ajoin voimme nähdä taloon kulkijan.

Tuosta ikkunasta seurasimme myös ison tien liikennettä. Autoja kulki harvoin ja aikuiset arvuuttelivat niiden omistajaa tai määränpäättä. Pienessä kylässä ei tuohon aikaan ollut montaakaan autoa, ja mopotkin yleistyivät vasta vuosia myöhemmin.

-Kenenköhän auto tuo mahto olla. Ei ollu oman kyläisiä. Oisko ollut Ylämaan puolelta joku?

Tuollaisen tuntemattoman auton omistajaa tai määränpäättä mietittiin pitkät tovit.

Tupaa hallitsi pohjaväritään punaruskeaksi maalattu leivinuuni, jonka tiilien saumakohdat olivat korostettu valkoisella. Uunin pankolla oli voimakas pihkan ja papan työvaatteiden haju. Papan tullessa tupaan, hän usein heitti rukkaset ja työtakin uuninpankon reunalle kuivumaan. Joskus siinä uunin pankolla oli kuivumassa myös hikinen hevosen setolikka. Nuo hajut toivat turvallisuuden

tunteen pienelle ihmiselle. Nurkassa seiso
kulmakaappi ja vastakkaisessa nurkassa oli
mamman poljettava Singer ompelukone,
koukeroisine teksteineen. Noiden lisäksi tupaan
mahtuikin vain ruokapöytä, pari tuolia sekä
jakkaraa ja penkit seinustalla ja uunin vieressä.
Tuvan päätyseinää koristivat vaatenaulakkona
toimivat monihaaraiset poronsarvet.

Keittiökään ei ollut liioilla kalusteilla kuormitettu.
Hella esitti pääosaa palomuurin vieressä. Sillä oli
yhteinen savupiippu leivinuunin kanssa. Palomuri
pysyi talviaikaan lämpimänä, siitä huolimatta, että
hellassa ei jatkuvasti olisikaan poltetu puita.
Tiskipöytä, nurkassa kiinteä ruokakomero
ulkoseinää vasten ja pöytä penkkeineen ikkunan
edessä. Keittiön lattia oli maalaamatonta lankkua,
toisin kuin muissa huoneissa, joissa oli maalatut
lattiat. Keittiön lattiaa hangattiin kesäaikaan
hienolla hiekalla ja puhdas lattia tuntui mukavalta
paljaaseen jalkapohjaan. Kaikissa huoneissa oli
lattiailla mamman kutomat räsymatot.

Pikkuruinen talo, jonka takana kasvoi sireeni
pensas ja talon pihanpuoleisessa päädyssä
kukkapenkki palavine rakkauksineen ja
harjaneilikoineen. Pellon puoleiseen päätyyn
taloa, pappa oli istuttanut omenapuita.

PIHAPIIRI

Avoimesta tuvan ikkunasta kuuluu kaivon männän ääni. Se vähän ronksuttaa, kun Jenny-mamma pumpppaa vettä keskellä pihaa olevasta kaivosta. Kaivon kannen yläpuolella oleva osa on tukki, josta on tehty putki. Siihen on liitetty toinen puuputki vaakasuoraan. Vesi ryöppyää puisesta putkesta voimalla. Mamma on täyttänyt nuo pihapiiriä hallitsevaan navettaan vietävät tonkat ja saavit satoja ja satoja kertoja. Mamman kädet ovat vuosien varrella hioneet kaivon puisen vipuvarren kiiltäväksi ja silkkisen sileäksi. Lehmät ammuvat navetassa, ehkä ne tietävät saavansa juotavaa. Mikko-pappa sukii paikallaan seisovaa hevosta navetan edessä ja puhelee sille rauhallisella äänellä. Hevosen korvat liikkuvat, se kuuntelee. Nämä ovat talon arkisia aamuaskareita. Istun taas tuvan rappusilla, joita aamuaurinko on jo lämmittänyt. Kastepisaroita näkyy vielä heinänkorsissa ja matalassa nurmessa. Pellon notkossa on vielä aamu-usvan rippeet jäljellä. Kissa luikahtaa aitan oven alareunassa olevasta aukosta ulos. On ollut ehkä koko yön pyydystämässä hiiriä, noita pitkähäntäisiä riiviöitä, jotka saattoivat rikkoa ja sotkea jauhosaakkeja tai mellastaa viljalaareissa. Kuivuvien halkopinojen makea leppäpuun tuoksu

leviää pihamaalle. Kohta pitkät pinot kuivuneita halkoja kärrätään aitan takana olevaan puuliiteriin. Rakennuksen navetan puoleisessa päädyssä on harmaatiilinen, pyöreä rehupyty, jonka vierestä alkaa polku hevoshakaan ja huussiin rehupytyntaakse. Kaiken tuossa pihapiirissä kätkevät syliinsä isot riippakoivut, joiden alaoksat olivat lähes maassa kiinni. Siellä oksien kätköissä voi kuvitella olevansa näkymättömissä. Sieltä oksien siimeksestä oli myös hyvä seurata kottaraisperheitä, jotka olivat majoittuneet papan laittamiin linnunpönttöihin. Kottaraisten sinisenvihreät pilkulliset munankuoret olivatkin aikamoisia aarteita, jos niitä pesäpönttöjen alapuolelta onnistui löytämään.

Saunanpolku alkoi melkein talon edestä ja se jatkui koivujen reunustamaa rinnettä alas. Siellä se oli, maailman paras sauna. Jostain rajan takaa siirretty vanha savusauna, savun mustaamine hirsineen. Pukuhuoneessa oli muuripata ja maalattia. Lattialla oli usein paperisäkkejä, joiden päälle oli heitetty vanhoja mattoja. Saunan puolella oli vain pieni ikkuna, josta tuli valoa. Ikkunalaudalla oli vihreää Sunlight saippuaa, mäntysuopa palanen ja joskus hajusaippuaakin. Yleensä kuitenkin pestiin ruskealla saippualla ja ”vampulla”, luonnon sienellä. Taisi siellä joku harjakin olla peseytymistä varten. Pesuvedet

laitettiin aina valmiiksi, muhkuraisiin alumiini vateihin, seuraavalle kylpijälle.

Kynttilänpätkä emalisessa kynttilänjalassa antoi syysiltoina ja talvella hämyistä valoa saunojille. Iso kertalämmitteinen, ruskeaksi ruostunut kiuas oli nurkassa. Sitä lämmitettiin punaruskeaksi muuttuneilla leppähaloilla. Kun sauna oli lämmin, kiukaan löylyluukku avattiin, heitettiin häkälöylyt ja avattiin seinän savuluukku ennen saunomisen aloittamista.

Kesällä Tuon pienen saunan piipusta nousi savut lähes joka päivä. Usein se oli pappa, jonka kanssa nuorin eno ja minä saunoimme. Pappa istui ylimmällä lauteella ja me enon kanssa alempana, vierekkäin kuin kanat orrella. Kyyristelimme, kun pappa heitti vettä kiukaalle. Kesäisin, ennen saunomista, haimme läheisestä koivikosta vihta tarpeet. Pappa teki meille lapsille pikku vihdat, pyöreät ja tuuheat, joista ei yksikään oksa sojottanut raapimaan ihoa. Ne olivat sopivan kokoiset lapsen käteen. Toisinaan pappa makasi ylälauteella ja me vihdoimme papan selkää. Saunomisen jälkeen istuimme hetken savun ja mullan tuoksuisessa pukuhuoneessa jäähdyttelemässä. Yhdessä nousimme saunan mäkeä talolle ja annoimme kesätuulen kuivatella ihoamme, kaikki kesän tuoksut nenässämme.

Kesä aikaan meitä oli odottamassa kylmä limonadi, Punaista, Palma veriappelsiini limonadia, jonka poreet pirskahtelivat nenään, kun lasista hörppäsi. Me olimme onnekkaita lapsia. Papalla oli kioski kylän keskustassa ja kotona oli aina kesäaikana poreilevia juomia. Tuo sama sauna lämpeni myös talvella. Silloin kului aikaa useita tunteja siihen, että sauna ja kiuaskivet kuumenivat riittävän kuumiksi löylyttelyyn. Saunanpataan vietiin navetan pihalla olevasta kaivosta tonkalla vettä kuumenemaan ja pataan kannettiin myös lunta sulamaan. Pukuhuone oli talvipakkasilla jäätävän kylmä. Saunan hämäryys, lempeä lämpö ja saunavihdan tuoksu korvasivat pukuhuoneen kylmyyden. Vihtoja liotettiin tovin aikaa kuumassa vedessä ennen saunomista.

Talvisaunomiseen kuului lumihangessa pyöriminen. Se tunne oli niin mahtava. Juosta kylmästä hangesta lämpimään saunaan. Ihoa kihelmöi mukavalla tavalla. Usein juoksimme saunan mäen avojaloin sisälle, lämpimään tupaan. Polku oli kapea, jos siitä poikkesi, oli rähmällään hangessa. Talvilauantait kruunasivat sinisessä teekannussa oleva mamman hauduttama tee ja tuore pulla. Saunapuhtaina koko perhe, tuvan pöydän ääressä.

Tarina seuraa pienen tytön matkaa aikuiseksi naiseksi.

Papan ja mamman luona vietettyjen turvallisten varhaislapsuus vuosien jälkeen seuraa muutto äidin luo kauppalaan. Siellä elämä muuttuu pelottavaksi ja hämmentäväksi uudessa ympäristössä ja uudessa perheessä, kaikkien uusien sääntöjen keskellä.

Kouluvuodet tuovat mukanaan koulukiusaamisen ja mitättömyyden tunteet. Henkinen sekä fyysinen hyväksikäyttö jatkuu läpi lapsuus ja nuoruus vuosien. Ulospääsy tuosta kaikesta on mielisairaalassa ja parantolassa vietetty aika.

Nuorena solmittu avioliitto, jossa pelko ja väkivalta seuraavat mukana koko liiton ajan. Elämä samassa taloudessa ja myöhemmin samassa talossa asuminen anopin kanssa tuo omat jännitteensä. Kuolleen lapsen syntymä sekä lukuisat keskenmenot romuttavat mielen ja lopulta liitto päättyy eroon.

BoD

9 789528 048640